

Древаль Ю. Д.,
доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України.
(м. Харків, Україна)

Лінецький Л. М.,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського Національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка (ХНТУСГ)
(м. Харків, Україна)

ЦІННОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статті висвітлюється питання щодо впливу на повсякденне життя людини політичних цінностей, які на рівні з феноменами політичної культури та ідеології складають стрижень не інституціональних компонентів політики. Доведено та обґрунтовано положення, згідно з яким політичні цінності ґрунтуються на тому, що специфічний вид політичної поведінки є найбільш прийнятним для окремої людини та соціуму в цілому, якщо його порівнювати з іншими варіантами.

Ключові слова: політичні цінності, ідеологія, політична культура, соціальний прогрес, релятивний вимір

В статье освещается вопрос о влиянии на повседневную жизнь человека политических ценностей, которые наравне с феноменами политической культуры и идеологии составляют стержень не институциональных компонентов политики. Доказано и обосновано положение, согласно которому политические ценности основываются на том, что специфический вид политического поведения является наиболее

приемлемым для отдельного человека и социума в целом, если его сравнивать с другими вариантами.

Ключевые слова: политические ценности, идеология, политическая культура, социальный прогресс, релятивное измерение

The article deals with the issue of influencing of political values on the daily life of a person, which at the level with the phenomena of political culture and ideology constitutes the core of non-institutional components of politics. Provisions have been proved and argued that political values are based on the fact that a specific type of political behavior is most appropriate for the individual and society as a whole when compared it with other options.

Keywords: political values, ideology, political culture, social progress, relational dimension

Цінності нарівні з нормами є одними з найбільш важливих компонентів культури. У фаховій літературі існують різноманітні підходи до тлумачення цінностей. У якості ж вихідного тлумачення можна погодитися з тими науковцями, які при цьому відштовхуються від ключового слова «значущість». Відтак у загальному розумінні цінності – це те, що людина особливо цінує у житті, і на основі чого формує власну життєву та світоглядну позицію. Формування ж ціннісних орієнтирів та системи цінностей відбувається на основі суспільного буття людини, власне суспільної практики.

І в цьому сенсі важливо зосередитися на аналізі питання щодо впливу на повсякденне життя людини політичних цінностей, які нарівні з феноменами політичної культури та ідеології

складають стрижень неінституціональних компонентів політики.

У середовищі дослідників немає однастайності щодо суті та співвідношення таких компонентів. Політичні цінності, зокрема, розглядаються і в якості орієнтаційної основи для політичної культури (див., напр., тлумачення Д. Дівайна, Р. Інглехарта, М. Рокича та А. Шютца), і в якості її підтексту (див., напр., тлумачення Л. Карсавіна, С. Каннінгена та О. Проскуріної). За нашою ж оцінкою, методологічно вивіреном видається сформульоване М. Портером положення, згідно з яким «установки, цінності та переконання, що нерідко об'єднуються поняттям «культура», відіграють безсумнівну роль в соціальному прогресі» [1, с. 65].

Комплексний аналіз політичних цінностей ускладнюється багатьма іншими обставинами, зокрема гіперболізацією якихось окремих засобів пізнання (наприклад, інституціонального підходу та позитивізму). У тлумаченні Ф. Бенетона, наприклад, апологетам таких підходів, окрім іншого, властивий такий недолік: «Ціннісні судження, які претендують на осмислення якості (зокрема, якості моральної чи естетичної), виражають лише суб'єктивні погляди їхніх авторів, вони нераціональні та ненаукові» [2, с. 96].

Слід також враховувати, що неінституціональні компоненти політики вдосконалюються доволі повільно, й цей поступ лише опосередковано залежить від суб'єктів політичного процесу та норм писаного права. Цінності як своєрідна вісь індивідуальної та

суспільної свідомості змінюються з певним часовим лагом щодо перетворень у соціально-економічній сфері, відображаючи у своїй основі зміну смислу всього соціокультурного комплексу. А це, у свою чергу, створює підстави для хибних висновків щодо незначущості чи «другорядності» ціннісної, ідеологічної та культурної складової здійснення державного владарювання.

Політичні цінності (як стійкі переконання та позитивні орієнтації людей щодо різних сторін політичного буття, а також відповідна настроєність на певні дії) ґрунтуються на тому, що специфічний вид політичної поведінки є найбільш прийнятним для окремої людини та соціуму в цілому, якщо його порівнювати з іншими «поведінковими» варіантами. Різні підходи до розуміння природи політичних цінностей (утилітаристський, політико-ідеологічний та соціально-психологічний) у своїй сукупності так чи інакше виходять на глибинні чи «підвальні» основи політичного процесу. Причому, згідно з напрацюваннями Р. Інглехарта та М. Рокича, вони охоплюють як мету (термінальні цінності, «цінності-цілі»), так і засоби її досягнення (інструментальні цінності, «цінності-засоби») [3, р. 47]. Цілком прийнятним є і поділ таких цінностей на універсальні (транскультурні) та релятивні (такі, що мають історичний та соціокультурний контекст).

Слід відзначити і важливість цінностей та ціннісного потенціалу для тих суспільств, які лише сприймають традиції демократичного врядування. І в цьому сенсі слід звернути

додаткову увагу на тлумачення терміну «демократичні цінності». У тлумаченні авторів колективного рукопису «Основи демократії», демократичні цінності, – «це те, заради чого демократію варто захищати, це уособлення її значущості і життєдайності, її привабливості для мільйонів людей, те, завдяки чому демократія здобуває нових прихильників у всьому світі» [4, с. 39]. Сукупністю демократичних цінностей, згідно з визначенням А. Сена, є: «по-перше, самодостатня важливість участі в політичному житті і свобод в житті людини; по-друге, допоміжна цінність політичних стимулів, які спонукають уряд до відповідальності та підзвітності; по-третє, конструктивна роль демократії у формуванні цінностей і розумінні потреб, прав і обов’язків» [5, с. 128].

Проте в інструментальному чи релятивному вимірі мова має йти про більш конкретні прояви відношення громадськості до політики та політичного курсу. І саме у такому вимірі зміст політичних цінностей може свідчити як про наявний стан демократичного врядування, так і про проблеми та перспективи подальшої демократизації. Дійсно, цінності політики відображають наявний стан політичних відносин, відтак вони мають конкретно-історичний і в цьому сенсі відносний характер. У такому контексті основною складовою демократії, за оцінкою Ф. Шміттера, вважається «громадянство», яке «може виражатися і в впливі на підбір кандидатів, і в участі в асоціаціях та рухах, і в зверненнях до влади, і в «нешаблонних» («unconventional») акціях протесту...» [6,

с. 19]. Ціннісний фактор демократії має розумітися також і як підтримка обраного курсу на демократизацію, і як довіра до наявних інститутів влади, а також до методів урядування, що мають найкращим чином задовольняти запити громадян.

Отже, виявлення чи уточнення ціннісного змісту політичного процесу має проводитися на основі зазначених вище параметрів політичних та демократичних цінностей, насамперед, з урахуванням їхнього розподілу на термінальні (перший рівень) та операційні (другий рівень) складові. У руслі першого рівня дослідницька робота проводиться в площині онтологічних засад демократичного врядування, а також за критеріями визнання громадянами переваг демократичного політичного режиму. У руслі ж другого рівня мова має йти про відношення громадян до конкретного політичного курсу, і саме на основі критеріїв «операційних цінностей» й досягається істинне знання щодо характеру державного владарювання та перспектив демократизації.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Портер М.** Установки, ценности, убеждения и микроэкономика процветания. *Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу* / под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона; пер. с англ. А. Захарова. Москва: Московская школа политических исследований, 2002. С. 59-74.

2. **Бенетон Ф.** Введение в политическую науку / пер. с фр.

М. М. Федоровой. Москва: Изд-во «Весь Мир», 2002. 368 с. (Тема).

3. **Inglehart R.** Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. Princeton; New York Princeton Univ. Press, 1997. 453 p.

4. Основи демократії / авт. кол. М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.; за заг. ред. А. Колодій. Київ : «Ай-бі», 2004. 668с.

5. **Сен А.** Демократія як універсальна цінність. Демократія. Антологія / упоряд. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 120-132.

6. **Шмиттер Ф.** Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии. *Полис.* 1996. № 5. С. 16-27.

Москальова Н.П.

*кандидат історичних наук,
професор кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
ХНТУСГ імені П. Василенка*

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ХНТУСГ: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянуто проблеми збереження національно-культурної спадщини України. Висвітлено роботу музею університету по збереженню історико-культурної спадщини

Ключові слова: вища сільськогосподарська освіта, музей, історична пам'ять, Кузнець С.

Рассмотрены проблемы сохранения национально-культурного наследия Украины. Освещена работа музея университета по сохранению историко-культурного наследия